

Ткач Т.Я.

*аспірант кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ КОНЦЕПЦІЇ «ГУМАНІТАРИЗМУ»

Необхідність здійснення гуманітарної діяльності базується на ідеях гуманітаризму. Гуманітаризм - це діяльність, мотивована альтруїстичними бажаннями надавати життєво необхідну допомогу, поважаючи при цьому принципи людяності, нейтралітету, неупередженості, незалежності та роблячи при цьому більше добра, аніж зла [1, р. 11].

Ідеї гуманітаризму становили невід'ємну частину людського існування з початку історії. Антропологи дійшли висновку, що у доісторичних суспільствах соціальна норма милосердя була не просто доброю справою, а необхідністю [2, р. 40]. У всіх релігійних традиціях присутня ідея необхідності забезпечення захисту найбільш уразливих членів суспільства: вдів, дітей-сиріт, інвалідів та хворих. Наприклад, закят, який зобов'язує роздавати милостиню бідним, щоб допомогти сприяти встановленню соціальної рівності, становить один з п'яти стовпів ісламу. Ще задовго до появи міжнародного гуманітарного права, різноманітні соціальні інститути були створені в різних частинах світу, щоб дбати про найбільш вразливі верстви населення.

Хоча поняття, що лежать в основі концепції гуманітаризму, залишаються незмінними, сама концепція пройшла певні етапи свого розвитку. М.Барнетт виокремлює наступні періоди розвитку гуманітаризму: з початку ХІХ століття до завершення Другої світової війни; із завершення Другої світової війни до завершення Холодної війни; із завершення Холодної війни до сьогодення.

На першому етапі виникло явище гуманітаризму, засноване на релігійних переконаннях та ідеях Просвітлення. На цьому етапі політики, представники інтелектуальної еліти, духовенства, активно пропагували необхідність втручання у справи суспільства, у тому що стосується полегшення страждань найбільш незахищених верств населення. Ключовим моментом розвитку гуманітаризму стало заснування Ж. Дюнаном, підприємцем зі Швейцарії, який, випадково збившись зі свого шляху, потрапив на поле бою, і мав змогу побачити умови життя мирного населення під час бойових дій та становище поранених полонених солдатів, Міжнародного комітету Червоного Хреста у 1863 році. На цьому етапі були прийняті Женевські конвенції 1864 [3], які регулювали

становище комбатантів, які через хворобу чи поранення припинили участь у бойових діях.

З кінця Другої світової війни до завершення Холодної війни тривав етап, який ознаменувався міжнародно-правовим визначенням рівності всіх людей незалежно від раси, кольору шкіри, статті, мови, віросповідання. Саме у цей час виникли чисельні міжнародні гуманітарні організації, що було пов'язано із трагічним досвідом, яке пережило людство, звірствами і стражданнями Другої світової війни.

Із завершення Холодної війни до сьогодення, на думку М.Барнета, тривав третій етап розвитку гуманітаризму. Цей етап був пов'язаний із утвердженням концепції «відповідальності за захист», яка полягала у праві міжнародного співтовариства втручатися у внутрішні справи певної країни, якщо населення країни страждає від гуманітарної катастрофи, а офіційна влада не може або не бажає полегшити становище даних осіб [4, р. 201].

Автор дисертаційного дослідження з огляду на сучасні події не погоджується із запропонованою Барнеттом періодизацією та наводить свою періодизацію розвитку концепції гуманітаризму. Дисертант виділяє наступні етапи: з 313 року до XV століття; із XV століття до кінця XVIII століття; з початку XIX століття до 1945 року; з 1945 року до 1991 року; з 1991 року до серпня 2014 року; із серпня 2014 року по сьогодення.

Перший етап розвитку гуманітаризму тривав із моменту утвердження християнства як державної релігії Римської Імперії (Міланський едикт 313 р.) до Великих географічних відкриттів. Саме релігійні положення щодо милосердя та необхідності допомоги тим, хто страждає, становили підвалини для формування концепції гуманітаризму.

Другий етап, що тривав від початку Великих географічних відкриттів до кінця XVIII століття був тісно пов'язаних із таким явищем як місіонерство. Утвердження практики місіонерства стимулювало розвиток ідей гуманітаризму та їх поширення на весь світ. У часи колоніалізму гуманітарна діяльність метрополій розглядалась колоніями як допомога у побудові міцних самодостатніх держав.

Третій етап тривав із початку XIX століття до завершення Другої світової війни. У цей період розвиток гуманітаризму міжнародне співтовариство було зосереджене на вирішенні проблем із забезпеченням прав мирного населення, що страждало від збройних конфліктів; солдатів, військовополонених, що було пов'язано із прийняттям ряду міжнародно-правових документів, покликаних регулювати вищезгадані проблеми, таких як: Гаазькі конвенції 1899 і 1907 років

про закони і звичаї сухопутної війни [5], Женевська Конвенція про поліпшення долі поранених та хворих у регулярних арміях 1929 року [6], Женевська Конвенція про поводження з військовополоненими 1929 [7] і т.п.

Четвертий етап розпочався у 1945 році із завершенням Другої світової війни і тривав до 1991 року, тобто до розпаду СРСР. Цей етап ознаменувався фрагментацією гуманітаризму, адже наддержави надавали гуманітарну допомогу здебільшого дружнім режимам.

Переважно до кінця 80-х років XX століття гуманітаризм визначався як аполітична допомога тим, хто страждає від наслідків стихійного лиха чи військового конфлікту. Надалі гуманітарні актори спрямували свої зусилля на зміну умов, що призводять до гуманітарних криз.

Із завершенням розпадом СРСР розпочався новий етап розвитку гуманітаризму, який тривав до серпня 2014 року, тобто до першого конвою із заявленою від Російської Федерацією гуманітарною допомогою, який Росія відправила на Донбас.

Цей період ознаменувався витісненням принципу поваги до суверенітету та утвердженням інтервенціоністського режиму в міжнародних відносинах. На цьому етапі утвердилось переконання, що володіння суверенітетом не гарантує повноправну участь держави у міжнародному співробітництві, адже держави повинні для цього демонструвати свою відданість принципам міжнародного права та нормам політичної та економічної поведінки на міжнародній арені. Держави, які не розділяють спільні цінності, виштовхуються за межі міжнародного співробітництва та стають об'єктами запровадження міжнародних санкцій та обмежень, що мають на меті схилити певну державу до загальноприйнятих норм поведінки.

Останній етап розвитку гуманітаризму розпочався к серпні 2014 та був пов'язаний із використанням концепції гуманітаризму для прикриття власних національних інтересів та експансіоністської політики. Цей етап можна охарактеризувати, як такий, що підриває концепцію гуманітаризму. Гуманітарні конвої, що надсилалися без згоди влади України, із сумнівним вмістом заявленої гуманітарної допомоги, ставлять під загрозу концепцію гуманітаризму. В подальшому Російська Федерація продовжує звертатися до свого права надавати гуманітарну допомогу, в результаті чого нові гуманітарні вантажі направляються до Сирії. Таким чином, можна спрогнозувати, що у подальшому держави неохоче братимуть необхідну допомогу, що призведе до посилення страждань у світі.

Література

1. Barnett M. Humanitarianism in question: Politics, power, ethics / M. Barnett, T. Weiss. - Ithaca: Cornell University Press, 2008. - 303 с. - 11 с.
2. Brody H. Brody H. The Other Side of Eden: Hunters, Farmers and the Shaping of the World / Hugh Brody. - New York: North Point Press, 2001. - 376 с.
3. Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded in Armies in the Field. Geneva, 22 August 1864 [Електронний ресурс] // IFRC - Режим доступу до ресурсу: <https://www.icrc.org/ihl/INTRO/1207OpenDocument>
4. Barnett M. Humanitarianism in question: Politics, power, ethics / M. Barnett, T. Weiss. - Ithaca: Cornell University Press, 2008. - 303 с.
5. Конвенція про закони і звичаї суходільної війни (IV Гаазька конвенція) [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. - 1907. - Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_222.
6. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. - 1929. - Режим доступу до ресурсу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_151
7. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. - 1929. - Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_153.